

Клапків Ю.

Тернопільський національний економічний університет

**КОНСОЛІДАЦІЯ ФІНАНСОВИХ ІНСТИТУЦІЙ ЯК НАСЛІДОК
КОНВЕРГЕНЦІЇ ФІНАНСОВИХ СИСТЕМ****Анотація**

Визначено основні елементи, що відрізняють фінансові системи, з'ясовано фактори, що призводять до уподібнення попередньо відмінних фінансових ринків та їх конвергенції. Відзначено чинники, що стимулюють зміни у фінансових системах, та умови функціонування фінансових інституцій у глобальній фінансовій системі.

Ключові слова: Конвергенція фінансових систем, консолідація фінансових інституцій, глобалізація, лібералізація, нагляд за конгломератами.

І Вступ

В процесі еволюції глобальної системи в усіх країнах проявився широкий спектр стійких тенденцій. Однією із них є консолідація фінансових інституцій, котра розвивається під впливом фінансової глобалізації, транснаціоналізації діяльності компанії та конвергенції фінансових систем.

У світовому економічному просторі трансформаційні процеси перейшли у якісно новий вимір: із стану коливного спокою – рівноваженості до нового витка спіралі з коливними різко амплітудними рухами та синтетично-синергетичним середовищем. [1, с. 8]

Конвергенції фінансових ринків сприяє фінансова глобалізація, а споріднення фінансових систем надає можливість консолідації фінансових інституцій із різних країн. Злиття та поглинання у фінансовому секторі економіки є майже повсякденним явищем, що має місце, як серед однотипних банківських та парабанківських установ, так і інституцій з відмінних секторів. Зрештою зазнають конвергенції і самі фінансові системи.

Розробці фундаментальних питань реформування світового фінансового середовища та формуванню глобальної фінансової архітектури присвячені праці багатьох вчених. Найбільш відомі з них роботи Андруценка В., Білоруса О., Гаврилюка О., Гальчинського А., Геєца В., Даниленка А., Лук'яненка Д., Луцишин З., Новицького В., Пахомова Ю., Поручника А., Рогача О., Румянцева А., Сікори В., Степаненка В., Федосова В., Філіпенка А., Шарова О., Шниркова О., Юрія С. та інших.

Однак більшість наукових праць висвітлюють окремі аспекти досліджуваної проблематики, такі як функціонування фінансових ринків, рух капіталу, ліквідності чи функціонування міжнародних фірм, транснаціональних банків, злиття та укрупнення капіталів, роль світових фінансових організацій. У фінансово-економічній літературі недостатньо ґрунтовних наукових ком-

плексних досліджень конвергенції фінансових систем та їх наслідків для фінансових інституцій в умовах глобалізації.

II Постановка задачі.

Вважаємо за необхідне з'ясувати елементи, що відрізняють фінансові системи для визначення факторів, що призводять до уподібнення попередньо відмінних фінансових ринки та їх конвергенції. Необхідно визначити чинники, що стимулюють зміни у фінансових системах та умови функціонування фінансових інституцій у глобальній фінансовій системі.

III Результати.

Сучасний етап глобалізації може бути окреслений, як процес поглиблення економічних зв'язків між країнами та регіонами світу, зумовлений розширенням свободи та швидкості здійснення міжнародних трансакцій, переміщенням благ і послуг (головним чином фінансових, а також капіталу, інформації і праці), який супроводжує розвиток і поширення інституцій та механізмів, характерних для розвиненої ринкової економіки. Глобальні господарські процеси виробили єдиний спільний ринок, що задовольняє однорідні потреби клієнтів у всьому світі. Цільовим спрямуванням розвитку є масовий покупець, а його потреби – об'єктом інтересів інституцій та підприємств, що завдяки своїй масовій виробничій діяльності можуть задовольняти значну частину світових потреб. Задля ефективного функціонування в глобальному середовищі підприємства, що створюють та реалізують кінцевий продукт, змушені максимізувати виробничі потужності. Суб'єкти господарювання, що формували пропозицію на глобальному ринку перетворились у транснаціональні корпорації [2, с. 71]. Вони провадять діяльність необмежену географічними бар'єрами та кордонами держав. Нівелювання географічних бар'єрів стало можливим завдяки сучасним засобам комунікації, що значно пришвидшують рух ресурсів і товарів, а також забезпечують швидку та недорогу доставку продукції до кінцевого споживача, незалежно від місця його локалізації.

Таким чином, діяльність транснаціональних корпорацій, у значній кількості регіональних фінансових ринків різних країн, є спільним елементом, що об'єднує ці ринки. Щоб забезпечити потреби більші, ніж дозволяють можливості однієї країни, необхідно є гармонізація та об'єднання основних принципів та засад переміщення капіталу. Обов'язковою умовою є уніфікація фінансових інструментів, що використовуються в обслуговуванні фінансових операцій транснаціональних корпорацій у різних частинах світу. Така уніфікація призводить до подібності до того відмінних фінансових ринків та їх конвергенції.

З певною мірою умовності фінансові системи поділяються на:

- 1) німецько-японську (яку ще називають континентальною або банківсько-орієнтованою);
- 2) англо-американську (англосаксонську або базовану на ринку цінних паперів).[3]

Модель, базована на ринку цінних паперів, відзначає перевагу бірж та

цінних паперів, завдяки ним здійснюється контроль над нефінансовими суб'єктами господарювання. Цей тип репрезентують Сполученні Штати Америки, Велика Британія, Канада. На нашу думку, дана модель більш вразлива та чутлива до фінансових криз.

Водночас банківсько-орієнтована модель підкреслює домінування банківської системи. Вона притаманна для Німеччини, Японії, Південної Кореї.

Основні риси обох типів фінансових систем представлено у табл. 1.

Таблиця 1
Порівняння базових фінансових систем*

Тип	Англо-американський	Континентальний
Інтервенція держави у фінансовий ринок	Незначна	Широка і детальна
Ринок Капіталу Вартість капіталу	Диференційована	Незначна що зумовлено необхідністю економіки
Пропозиція довгострокового капіталу	Незначна, особливо для підприємництва	Значна, завдяки зв'язку фінансових інституцій з промисловістю та суб'єктами господарювання
Відкритість для іноземних інвесторів	Значна	Частково регулюється державою
Інноваційність і рентабельність фінансової діяльності	Стимулювання завдяки значній конкуренції та підтримці перспективних інвестицій	Теоретично менша, що обумовлено значними інвестиціями у фірми партнери
Використання засобів	Ефективне	Можливість неефективного використання, через отримання додаткових фінансових ресурсів в межах групи
Вразливість до змін	Значна	Існує та в значно меншій мірі
Суб'єкт, що здійснює моніторинг фірми	Ринок капіталів	Банки

*Розроблено автором

Розвиток глобалізації сприяє конвергенції цих систем, та все ж існують відмінні риси між англо-американською і континентальною системою, які проявляються у:

- вагомійшій позиції держави, особливо в сфері регулювання, зокрема, меншому рівні лібералізму у континентальній системі;
- капіталізації біржі цінних паперів, що перевищує кількість реальних матеріальних благ у англо-американській системі;
- при оцінці нефінансових суб'єктів господарювання у англо-американській моделі основою є максимальна вартість акцій, у континентальній – оцінка спеціальних фінансових інституцій чи банків. Водночас варто відзначити, що вартість акцій є значно вищою, можливо навіть завищеною у період розвитку економіки та зазнає значних коливань у разі фінансової нестабільності.

У кінці 90 років ХХ ст. у фінансовій системі більшості країн почали відбуватись певні зміни, зумовлені глобалізацією світової економіки. В економічній літературі даний процес охарактеризували терміном "конвергенція". Під конвергенцією фінансових систем розуміють уподібнення і взаємointеграцію двох основних її типів: англо-американського та континентального.

Залежно від сфери, де виступають зміни, вони можуть належати до інституцій фінансового ринку або стосуватись фінансових послуг (рис. 1).

Застуговує уваги зростаюча кількість фінансових інновацій, котрі можливі завдяки зростаючій конкуренції на фінансових ринках, особливо у країнах, де континентальний тип почав набувати рис, притаманних для англо-американського. Наприклад, ринок цінних паперів збагатився новими видами цінних паперів, такими як облігації із змінними відсотками, двовалютні облігації, облігації, пов'язані із зміною опроцентування і курсом валют – своп.

Рис. 1 Зміна типів фінансових систем

Набув поширення також тренд, пов'язаний із секьюритизацією або ж матеріалізацією у формі цінних паперів, наприклад, депозитів і банківських кредитів. Операція секьюритизації як інновація, уможливорює корисні зміни у диференціації кредитного ризику та ризику зміни опроцентування, пов'язаного з фінансовими операціями.

Значна кількість фінансових інновацій зумовлена лібералізацією та зменшенням вартості трансакцій, що має місце завдяки глобалізації світової економіки. Зменшення вартості трансакцій безпосередньо не є інновацією, проте, сприяє разом із розвитком науково - технічного прогресу, особливо високих технологій та лібералізацією трансферу капіталів, конвергенції фінансових систем.

Отже, конвергенція фінансових систем- це ефект глобалізації світових фінансових ринків та інтеграційних процесів. У подальшому уніфікуючись, дані ринки акумулюються у наднаціональній-глобальній фінансовий ринок, формуючи консолідовану фінансову бізнес архітектуру.

Відомий британський вчений Дж. Канальс вважає, що зміни у типах фінансової системи в окремих країнах стимулюють передусім такі чинники: зняття обмежень господарської діяльності у фінансовій системі (дерегуляція законодавчих норм, що стосуються цієї діяльності), глобалізація світових фінансових ринків, формування нових конкурентів для фінансових інституцій, поступова втрата банківськими установами основних фінансових посередників та розвиток нових технологій зберігання та передачі інформації [4].

У контексті чинників Дж. Канальса необхідно зазначити, що дерегуляція законодавчих норм, на нашу думку, це не лише мінімізація втручання держави у формування таких макроекономічних параметрів, як процентна ставка чи курс валют. Окрім того, дерегуляція може включати ліквідацію сегментації фінансового ринку чи обов'язковість надання певного виду фінансових послуг лише фінансовими посередниками певного типу.

До заданих чинників, ми пропонуємо додати ще два: синтез (тобто консолідацію найефективніших інститутів у англо-американській та континентальній системі), та інтеграційні процеси, притаманні економіці, такі як, наприклад, поширення єдиної європейської валюти.

Внаслідок розвитку даних чинників світові фінансові ринки, які до розвитку глобалізації були відокремленими, оберігались законодавчими обмеженнями, поступово набувають рис єдиного ринку, що керується схожими нормативно-правовими актами та діє у аналогічному, якщо не єдиному фінансовому середовищі. Водночас нівелюються характерні риси у обох фінансових системах. Зникають обмеження щодо діяльності фінансових інституцій в окремих сегментах фінансового ринку та навіть у відношенні до географічного розміщення даних інституцій, що також є проявом глобалізації. Одночасно фінансові ринки поступово уподібнюються з позиції фінансових інструментів, зростає конкуренція між фінансовими інституціями. На ринок фінансових послуг виходять нові учасники, зокрема промислові концерни, заводи через створення власних фінансових інституцій. Розпочинається ера вільного руху фінансових інновацій та окремих типів фінансових трансакцій.

Щодо вітчизняної фінансової системи, вона отримує складові від обох систем, а тому є гібридною, тобто має риси, притаманні для англо-

американської та всюдочас континентальної системи. Варто відзначити, що банківські установи навіть в українській гібридній фінансовій системі займають ключову позицію, володіючи основою бірж, незважаючи на активну стимуляцію розвитку бірж державою [5, с. 58-60.]. Банківські інституції є тими фінансовими посередниками, що обирають для розміщення заощадження домашніх господарств. Трансформація заощаджень домашніх господарств відбувається в основному за їх посередництвом. Банки також відіграють важливу роль у процесі діяльності та функціонування підприємств.

Конвергенція в умовах глобалізації, яка самостійно себе підсилює власними складовими, такими як необхідність виконання вимог, встановлених міжнародними організаціями, наприклад Світовою організацією торгівлі, міжнародними договорами, сприяє глобалізації та консолідації у фінансовій сфері в тому числі і України, що призводить до значної лібералізації фінансового ринку. Лібералізація доступу на національні фінансові ринки та ослаблення контролю зі сторони держави дозволяє компаніям використовувати більш прогресивні, інноваційні підходи до введення нових видів фінансових послуг та інструментів часто взаємозамінних із традиційними послугами суміжних галузей.

Зважаючи на це фінансові установи традиційно класифікують залежно від переважаючих в їх діяльності фінансових інструментів або послуг. Інституційна класифікація визначає для кожної установи органи регулювання і нагляду, а також характер норм, які до них застосовуватимуться, наприклад обов'язкові вимоги до капіталу, інші пруденціальні вимоги (по ліквідності, резервам і т.д.). Зростаюча інтеграція фінансового ринку стирає межі між різними типами фінансових установ і дозволяє проводити арбітражні операції, засновані на відмінностях в регулюванні та нагляді. Можливість такого арбітражу підсилює системний ризик. Хоча принцип повного відсторонення неможливий або навіть необов'язковий, держава повинна прагнути зрівняти умови діяльності на конкретних ринках і скоротити межі арбітражу на відмінностях в регулюванні. Отже, коли різні фінансові установи працюють на одному і тому ж ринку та переслідують схожі цілі, їм мають бути встановлені норми регулювання, які забезпечать їх конкурентну рівність. Умови регулювання, що відкривають потенційну можливість для арбітражу на регулюванні (або нагляді), характеризуються принаймні однією з наступних рис: неузгодженим або суперечливим підходом до різних типів фінансових установ; недостатністю або непослідовністю у визначенні ризиків і пруденціальних вимог до різних типів фінансових установ; відмінностями у витратах на регулювання тих або інших фінансових установ; відсутністю координації між органами регулювання і нагляду у фінансовому секторі [6, с. 279-280].

Фінансові конгломерати можуть мати різну форму і структуру, що відображає відмінності умов законодавства і традиції. Ключовими аспектами, що підлягають розгляду при нагляді за конгломератами, є загальний підхід до нагляду, прозорість групових структур, оцінка достатності капіталу і запобігання

подвійному левериджу. Крім того, мають значення наслідки внутрішньо-групових ризиків і ланцюгова реакція потенційних збитків, а також консолідований розгляд значних потенційних ризиків, оскільки існують значні розбіжності в нормах регулювання ризиків у банківській справі, інвестиційних операціях і страхуванні.

Проблемою консолідованого нагляду на міжнародньому рівні займалася група, що складається з представників комітету Базеля з банківського нагляду і міжнародних координаційних органів у сфері ринку цінних паперів і страхового бізнесу. Щодо неоднорідних конгломератів, то група рекомендувала поєднання трьох методів: пруденціального підходу на основі блокового принципу (при якому спочатку проводиться нагляд, а потім консолідація), агрегації з врахуванням ризиків і утримання з врахуванням ризику [6, с. 282-283].

IV. Висновки

Варто відзначити, що консолідація нагляду банківських та страхових інституцій обумовлена приналежністю даних інституцій до єдиної системи – фінансових посередників, а також функціональною близькістю банківської та страхової діяльності [7, с. 24]. Відповідно існує необхідність повного охоплення контролем всіх потенційних ризиків пов'язаних із міжсекторовою діяльністю. Якщо діяльність фінансових посередників виступає за рамки одного сектора економіки, чи однієї країни – спостерігається дублювання завдань окремих органів нагляду. Проблема формування органів нагляду що не дублюватимуть функції і здійснюватимуть ефективне регулювання над усіма фінансовими послугами в сучасних умовах, потребує подальшого дослідження.

Отже, нами доповнено чинники Дж. Канальса, що стимулюють зміни у типах фінансової системи в окремих країнах ще двома: синтез, тобто консолідація найефективніших інститутів у англо-американській та континентальній системі, та інтеграційні процеси, притаманні економіці, зокрема поширення єдиної європейської валюти.

З'ясовано, що конвергенція у фінансовій сфері стирає межі між традиційними фінансовими інституціями, вона фактично створює новий клас транснаціональних фінансових інституцій, які здатні вести конкурентну боротьбу із традиційними страховими компаніями та банками. Дані фінансові інституції мають значні перспективи на фінансовому ринку та дозволяють говорити про значні перспективи подальших досліджень у даній сфері. Водночас, діяльність транснаціональних корпорацій у значній кількості регіональних фінансових ринків різних країн є спільним елементом, що об'єднує ці ринки.

Література

1. Луцишин Зоряна Трансформація світової фінансової системи в умовах глобалізації. – К.: Видавничий центр "Друк".-2002.-320 с.

2. Клапків Юрій. Глобалізація страхової галузі: наслідки для України. Економіка і ринок: облік, аналіз, контроль. Науковий журнал ТАНГ: випуск 9 За ред. д. е. н., проф. І.Д.Фаріона. – Тернопіль: Економічна думка, 2003. – С.70-78.
3. Ross Levine, 2002. "Bank-Based or Market-Based Financial Systems: Which is Better?" Journal of Financial Intermediation..- 11 (2002).- 398-428
4. Canals J., Universal banking, International Comparisions and theoretical perspectiyes, Clarendon Press, Oxford, 1997.
5. Еременко Анна. Фондовые скачки / Бизнес 2007.–№15 (742).– стр.58–60.
6. Грюнинг Х. ван, Брайович Братанович С. Анализ банковских рисков Система оценки корпоративного управления и управления финансовым риском / Пер. с англ.; вступ. сл д.э.н. К.Р. Тагирбекова – М: Издательство «Весь Мир», 2007. – 304 с.
7. Кожевникова И.Н. Взаимоотношения страховых организаций и банков. – М.: Анкил, 2005. – 112 с.